

دو فصلنامه تخصصی قرآن پژوهی - دانشنامه اسلام، شماره ۶، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۸ ش، ص ۶۱-۷۱.

قرآن از نگاه دانشمندان غربی

دکتر سید رضا مؤدب

عضو هیئت علمی دانشگاه قم

مجدد دانشگر

کارشناسی ارشد الهیات (گرایش علوم قرآن و حدیث)

چکیده

اندیشه‌های سازگار و ناسازگار درباره ادیان به ویژه اسلام مدت‌هاست که در حال ایجاد یا شکل‌پذیری‌اند. رشد جوامع غربی و تسلط آن‌ها بر صنعت و فن‌آوری موجب گردیده است کشورهای مسلمان در بعضی جهات با یکدیگر همسو نباشند. این پژوهش به بررسی ورود قرآن به غرب در زمان رنسانس نیز می‌پردازد و در نهایت با بیان گوشه‌ای از نقش عظمت قرآن - منبع اصلی پیشرفت گروهی از اندیشمندان صاحب‌نام جهان، علاوه بر مستشرقان - می‌کوشد جوامع مسلمان را همسو و قرآن و دین اسلام را جهانی‌تر سازد.

واژه‌های اصلی: قرآن، ماهیت، غرب، دانشمندان.

قرآن مجید سنگ بنای تمدن اسلامی است و در فرهنگ بشری شخصیتی مؤثرتر و انقلاب انگیزتر از حضرت محمد ﷺ و کتابی فرهنگ آفرین تر و زندگی سارتر از قرآن نداریم.

در این مقاله با جمع آوری نظرات دانشمندان بزرگ جهان درباره قرآن و معارف الهی اش، گامی برای شاحت بهتر قرآن برمی داریم.

حضور قرآن در غرب

قرآنی که برای اولین بار در جهان غرب عرصه شد، بی شک علاوه بر نسخه اصل عربی، به زبان دیگری نیز بود. تاکنون بیش از دو بیست و پنج ترجمه کامل و یکصد و سی و یک ترجمه ناقص یا برگزیده از قرآن مجید به زبان انگلیسی نشر یافته شده است. نخستین ترجمه ناقص در سال ۱۵۱۵ م و اولین ترجمه کامل انگلیسی توسط الکساندر راس اسکاتلندی از روی ترجمه فرانسوی قرآن، انجام و در سال ۱۶۴۹ م منتشر شد (اسعدی، مرتضی، کتابشاسی جهانی قرآن مجید، ۴۱).

بیش از ششصد سال است که قرآن و آموزه های آن وارد جهان غرب شده و تاکنون بیش از ۶ ترجمه معروف و ممتز انگلیسی یا نثر روان انگلیسی - آمریکایی، در غرب به چاپ رسیده است.

ترجمه جورج سیل (۱۷۳۴ م): تا سال ۱۹۸۰ م یکصد و پنج بار.

ترجمه رادول (۱۸۶۱ م): تا ۱۹۸۰ م: سی و دو مرتبه.

ترجمه پالمر (۱۸۸۰ م): تا سال ۱۹۸۰ م: پانزده مرتبه.

ترجمه پیکتال (۱۹۳۰ م): تا سال ۱۹۸۰ م: بیست و چهار بار.

ترجمه ن. ج. داود (۱۹۵۶ م): بعدها انتشارات پنگوئن چاپ کرد.

ترجمه آرتور آربری (۱۹۵۵ م): بارها در ایران و اروپا چاپ شد.

بعد از ورود قرآن به اروپا و جهان غرب، سیلی از نظرات و عقاید پیرامون اسلام به راه افتاد تا جایی که امروزه عنمای با نام اسلام‌شناس یا خاورشناس (Orientalist) شایسته شده‌اند که نظرات خود در مورد قرآن و اسلام را از روی بینش و تعصب بیان می‌کنند.

قرآن از دوره رنسانس مورد توجه و تحقیق تعدادی از دانشمندان غربی قرار گرفت. از رنسانس (Renaissance) در فارسی به «عصر نوزایی تجدید حیات، احیا و ...» یاد می‌شود (دهخدا، علی اکبر، لغت‌نامه دهخدا) و در اصطلاح به دوره‌ای می‌گویند که در اواخر سده‌های میانی و آغاز سده چهاردهم به وجود آمد و تا سده شانزدهم ادامه یافت.

رنسانس تنها یک دوره زمانی نبود، بلکه یک شیوه زندگی و تفکر بود که از راه‌های مختلفی چون پاررگانی، جنگ و اندیشه‌ها از ایتالیا آغاز شد و به سراسر اروپا گسترش یافت و منشاء آن دین مروشی، دنیا خواهی اریاب کلیسا در قرون وسطی و سیاستمدار شدن فلاسفه بود.

تفکرات اندیشمندان غربی پیش از رنسانس نظیر آگوستین (Agostin)، آکویناس (Aquinas) نسبت به اندیشه‌های دانشمندان دوران رنسانس بسیار متفاوت بود؛ به طوری که تأکید متفکران دوره رنسانس بیشتر بر نفی کلیسا، مذهب و حتی امور اخلاق بود تا جایی که وقتی نوبت به نیچه رسید، با گفتن این جمله که «خدا مرده است» (مجموعه مقالات غرب و غرب‌شناسی، تهران، صدا و سیما، ۱۹) مرگ خدای مسیحیت را اعلام کرد. تفکرها و ژرف‌نگری‌ها پیرامون قرآن از این زمان شروع شد و به سرعت رشد یافت و در پی آن گرایشی از دین‌شناسی با نام اسلام‌شناسی - ابتدا به صورت نظریه‌پردازی و بعد آکادمیک - روی کار آمد (حجتی، سید محمد باقر، پژوهشی در تاریخ قرآن کریم، ۱۰۹) و به دنبال آن نظرها و عقاید قابل توجهی از آموزه‌های قرآن به دست آمد.

دیدگاه‌ها

در این بحث نظر برخی اندیشمندان بزرگ غربی راه دربارۀ ماهیت قرآن بیان و بررسی می‌کنیم.

الف) دیدگاه‌های علمی برگرفته شده از علوم طبیعی: اندیشمندانی که نظرات خود را پیرامون قرآن با دید علمی بیان کرده‌اند.

۱. دکتر جرئیه فراتسوی

«من تمام آیه‌های قرآن را که در زمینه علوم طبیعی، بهداشت و طب بودند مطالعه کردم و آن‌ها را مطابق دقیق‌ترین قانون‌های علوم طبیعی و پیچیده‌ترین اصول ثابت شده علوم عقلی دیدم و یقین کردم که هر آن‌سال قبل از خدا، هیچ‌کس بر روی زمین، از آن قوانین و اصول آگاه نبود، پس به حقانیت و هدایتی بودن چنین کتابی ایمان آوردم (رانلیج، ادیان جدید در دیدگاه‌های جهانی، ۱۹۳).

۲. ریتو بیورت

«علوم طبیعی، فلکی و فلسفه از قرآن اقتباس شده است و علما مدیون قرآن هستند» (همان، ۲۰۰).

۳. مورس بوکای

«بررسی کامل عیسی و بی‌طرفانه قرآن در پرتو دانش نو ما را به درک توافق بین این دو (قرآن و علم) رهنمون می‌سازد و این حقیقت را نیز روشن می‌سازد که در زمان محمد، نه او و نه هیچ انسان دیگری، نمی‌توانست چنین مطالب شگفت‌انگیزی را که مطابق علم امروز است، به رشته تحریر در آورده» (نظریه دانشمندان جهان دربارۀ قرآن و محمد، ۳۲؛ نریرو، جهان مطالعات قرآنی، ۲۵۱).

دکتر سید رضا مؤید و مجید دانشگر
قرآن از نگاه دانشمندان غربی
۶۴

۴. پروفیسور ہاری کرین (فیلسوف معاصر فرانسیسی)

هاگر اندیشمندی محمد خرمی بود یا اگر او پیامبر خدا شود، هیچ‌گاه چرات نمی‌کرد حرمی از علم به میان آورد و بشر را به علم دعوت کند (همان، ۳۰).

۵. ج. م. رودول (اسلام شناس انگلیسی)

قرآن مقام والایی دارد، زیرا نام خداوند و خالق جهان و ستایش او را در میان ملل پست‌پرست نشر داد و آن را به همه کس اعلام کرد. اروپا نباید فراموش کند که مدیون قرآن است؛ همان کتابی که آفتاب علم را در میان تاریکی قرون وسطا (Dark Era) در اروپا جلوه‌گر ساخت (همان، ۳۰).

ب) دیدگاه‌های ادبی: نظر اندیشمندانی که عقاید خود درباره قرآن را با دید ادبی بیان کرده‌اند.

۱. نمونه

«اگرچه ما همواره از قرآن روی بر می‌گردانیم و در همان مرحله اول اظهار تنفر می‌نماییم، اما خیلی زود ما را به سوی خود جذب و شکست‌زده می‌کند و در نهایت ما را وا می‌دارد که در مقابل آن سر تعظیم و احترام فرود آوریم. مسک و اسلوب قرآن و هماهنگی و توافق آن با محتوا و هدفش محکم و استوار، بسیار عالی و باشکوه با هیبت و زیاد و دارای وضعی حقیقی و ابدی است.» «اراین رو این کتاب در تمام زمان‌ها تأثیری نیرومند به جای می‌گذارد»

وی در جایی دیگر می‌گوید:

«قرآن لثری است که خواننده در آغاز (احیانا) به واسطه سنگینی عبارتش رمیده می‌شود، ولی سپس شیفتهٔ جاذبهٔ آن می‌گردد و سرانجام بی‌اختیار محذوب زیبایی‌های منمدهش می‌شود» (اعتراوات دانشمندان بزرگ جهان، ۴۴).

۲. و تتر

هاگر تمام قرآن را از اول تا آخر به‌حوثیتید، یک واژه کرده‌کانه در آن نخواهید یافت. قرآن در حقیقت مجموعه‌ای است از پندهای اخلاقی، دستورهای دینی، رار و نیاز به درگاه خداوند هشلار و تشویق جهانیان و شرح سرگذشت فرستادگان خدا (و تتر برو، جان، همان، ۲۰۲).

جان دیون پوروت مؤلف کتاب عذر تفصیر به پیشگاه محمد و قرآن می‌نویسد:

«قرآن به اندازه‌ای از مقاصص میرا و منزه است که نیازمند کوچک‌ترین تصحیح و اصلاحی نیست و ممکن است از اول تا به آخر آن حوالده شود، بدون آنکه لسان کم‌ترین حسگی از آن احساس کده، و همه این معنی را قبول دارند که قرآن با رساترین و فصیح‌ترین زبان و به لهجه قبیله قریش که نجیب‌ترین و مؤدب‌ترین عرب‌هایند، نازل شد - و پر از درخشنده‌ترین شکل‌ها و محکم‌ترین تشبیه‌ها است» (همان، ۲۵۲).

ج: دیدگاه‌های جامعه‌شناختی؛ دیدگاه اندیشمندی که عقاید خود درباره قرآن را با دید جامعه‌شناختی بیان می‌کند.

۱. جی هارگولیوت

دائرار می‌کنم که قرآن مهم‌ترین موفقیت را در میان کتاب‌های مذهبی جهان به خود اختصاص داده است. گرچه قرآن در این طبقه ادبیاتی جوان‌ترین اثر به حساب می‌آید؛ تأثیر شگرفی را که بر عده زیادی از مردم گذاشته است، همچنان به دیگران ارزانی می‌دارد. این کتاب برای اولین بار از افراد ناهمگون قبیله صحرائی در شبه جزیره عرب، امتی از قهرمانان ساخت و آنان نیز به نوبه خود اقدام به ایجاد چنان سازمان‌های وسیع سیاسی مذهبی در جهان اسلام نمودند که یکی از بزرگ‌ترین نیروهای است که اروپا و غرب برای آن حساب ویژه‌ای باز نموده‌اند (قرآن و دیگران، ۱۱۳؛ وات، مونتگمری، تأثیر اسلام بر اروپای قرون وسطا، ۴۳).

۲. جان دیون پورت

«قرآن تا آن حد معجزه جاوید شایسته شده است که محمد ﷺ آن را دلیل قوی و مزید رسانش اعلام نمود و آشکارا فصیح ترین مردان آن روز عربستان را به مبارزه دعوت نمود تا یک سوره مانند قرآن بیاورند. قرآن مانند اناجیل نیست که فقط به عنوان میراث و شاحصی درباره عقاید دینی، عبادت و عمل پیروان آن شایسته شده باشد؛ بلکه دارای مکتب و روش سیاسی نیر هست. کلیه مسایل حیاتی و مالی با اجاره همین منبع و مصدر قانون گذاری حل می شود. در میان محسبات زیادی که قرآن به حق واجد آن است، در نکته بسیار مهم وجود دارد؛ یکی لحن تعظیم و تکریم هنگام ذکر نام خداوند و دیگری وجود نداشته فکر، بیان یا داستانی خلاف تقوا یا حاکی از سوء اخلاق و سوغتی و عدم طهارت که آن را معیوب و لکه دار نماید، در صورتی که با کمال تأسف این نواقص در موارد بسیار زیادی در کتب یهود دیده می شوند» (همان، ۴۳).

۳. دکتر گوستاو لوبون مورخ بزرگ و مشهور فرانسوی

«قرآن که کتاب آسمانی مسلمانان است، به تعالیم و دستورات مذهبی محصر نمی شود، بلکه مشتمل است بر دستورات سیاسی و اجتماعی، حیرات، نیکی، مهمان نوازی، اعتدال در خواش های نفسانی، وفای به عهد، اکرام به والدین، کمک کردن به بیوه و یتیم و سرپرستی آنان، نیکی کردن در مقابل مدی و... که در موارد متعددی به آن ها تأکید شده، و در آن تمام این صفات و خصلت های پسندیده تعلیم داده شده است» (همان، ۵۰).

دو دیدگاه های حقوقی و قانون گذاری: دانشمندی که بر پایه حقوقی و قانون گذاری نظریاتی درباره قرآن ارائه کرده اند.

۱. ویل دورانت (ت: ۱۸۸۵)

دورانت دینی در قرآن شامل رفتار دنیوی نیز هست و همه امور آن بر سوری حلا و به طریق وحی آمده است. قرآن مقرراتی شامل ادب، تدرستی،

از دواج، طلاق، رفتار با فرزندان و حیوان و بردگان، تجارت، سیاست، ربا، دین، حقوق، وصایا، امور صناعت، مال، جریمه و مجازات و جنگ و صلح است. قرآن در جان‌های سالم، عقایدی آسان و دور از ابهام پدید می‌آورد که از رسوم و تشریفات ناروا و قید بت‌پرستی و کاهنی آلود است. قرآن اصول نظم جمعی و وحدت اجتماعی را در بین مسلمانان استوار کرده است. (اعترافات دانشمندان بزرگ جهان، ۴۵).

۲. ادوارد گیبون

«قرآن دستور عمومی و قانون اساسی مسلمین است؛ دستوری است شامل مجموعه قوانین دینی، اجتماعی مدنی، تجاری، نظامی، قضایی، جایی و جزایی» (اعترافات دانشمندان بزرگ جهان، ۶۰؛ وات، موننگمری، همانه، ۱۰۰).

۳. هربرت جورج ولز

«قرآن بهترین راه‌های یک عقیده قلبی یعنی توحید و اخلاق فاضله است. شاید نیروی معنوی این کتاب منحصر به سادگی لوازم و نواهی آن باشد؛ چنان که گاهی یک کلمه آن چند حقیقت را در بر می‌گیرد. قرآن کتاب علمی، دینی، اجتماعی، تربیتی، اخلاقی و تاریخی است. مقررات و احکام آن با اصول قوانین و مقررات دنیای امروزی هماهنگ و برای همیشه قابل پیروی و عمل است» (ناپس اسلام در اروپا، ۱۲۳).

برای درک بهتر، تأثیرگذاری قرآن بر بشر چنانچه دارد آرای ۲ تن از شخصیت‌های مشهور تاریخ را بیان کنیم.

۱. ناپلئون بناپارت (۱۸۲۱ - ۱۷۶۹)

«قرآن به تهای عهددار سعادت بشر است. امیدوارم آن زمان دور نیاشد که من بتوانم همه دانشمندان و تحصیل‌کردگان تمامی کشورها را با یکدیگر متحد کنم و نظامی یک نواخت، فقط بر اساس اصول قرآن مجید که اصالت و حقیقت دارد و مردم را به سعادت می‌رساند، تشکیل دهم» (اعترافات دانشمندان بزرگ جهان؛ Courville, Mathieu, the Next Step in Studying Religion)

۲. آلبرت ایشتاین (۱۸۷۹ - ۱۹۵۵)

قرآن کتاب چیر یا هدسه یا حساب نیست، بلکه مجموعه‌ای از قوانین است که بشر را به راه راست، راهی که بزرگ‌ترین فلاسفه دنیا از تعیین و تعریف آن عاجزند، هدایت می‌کند. (همان، ۱۶۶، ۱۲۴، Courville, Mathieu)

بررسی دیدگاه‌ها

نگاهی موشکافانه به دیدگاه‌های این بزرگان روشن می‌سازد که نظر آنان از دو چشمه جاری شده است.

الف) نظرات برگرفته از زمینه علمی - تحقیقاتی: به طوری که افراد با استفاده از پیشینه علمی خود در زمینه آموزش و پژوهش، اتفاقات و پدیده‌های هستی (Universal Phenomena) را تحلیل کرده و در مورد آن نظر داده‌اند.

(Carrette Jeremy, Religion and Critical Psychology, p: 163)

برای مثال دکتر جزیه فرانسوی که مدت‌ها با علوم پزشکی سروکار داشت، علت اصلی مسلمان شدن خود را دریافت دقیق‌ترین نوع قوانین طبیعی (Natural Laws) از قرآن کریم می‌داند که نمونه‌ای منحصر به فرد و ستونی است. این دست از نظرات را در اظهارات بزرگانی چون گوته، هانری کربن و... می‌توان دید.

ب) نظرات برگرفته از تجربیات: به هر حال تمام انسان‌ها یا داشتن تفکرات متفاوت و با تجربیات متفاوت‌تر از دنیا خارج می‌شوند. همان طور که می‌دانیم نگاهی به پلی از گذشته یا نگاهی به تاریخ، جلوه‌ای از به کارگیری احساسات و تجربیات گذشتگان می‌باشد. (Jeremy, Religion and Critical Psychology, 163)

در این مقاله با نظرات چالبی آشنا شدیم. اما یکی از این نوع گفتارها که تجربه و احساس نقش عظیمی در آن ایفا می‌کند گفتار ناپلئون بناپارت در مورد اسلام و قرآن می‌باشد. (Bonapart et Islam - Napoleon Bonaparte) که به دنبال تشکیل نظامی مقتدر و نیرومند و سازمان‌یافته بود که بر اساس قرآن و اصول آن هدایت شود.

(Napoleon Said "I hope, that in the near future I will have the chance to gather together the wise and cultured people of the world and establish a government that I will operate in accordance with the principles written in Qur'an al -- karim").

نتیجه گیری

اندیشمندان با توجه به حقایق و آموزه های شگفت انگیز قرآن و بدون توجه به زندگی مسلمانان امروزی به حقایق دین اسلام پی می برند و جالب این که عده ای از آنها بعد از پذیرش دین اسلام اعلام می کنند که مسلمانان خود از آموزه های قرآن و اسلام فاصله گرفته اند و خدا را شکر گذرانند که قبل از آشنایی با مسلمانان، با قرآن و حقیقت اسلام آشنا شده اند. اندیشمندان و دانشمندان را در دو گروه می توان جای داد:

گروه اول: با انصاف و بدون اغراض سیاسی و تنها با نیت تحقیق و کشف حقیقت به بررسی قرآن پرداخته اند و بیشتر آنان عضو آکادمی های پررنگ علمی معتبرند و خود به اسلام گرویده اند.

گروه دوم: نتایج تحقیقات خود را در اختیار افرادی گذاشته اند که از بیداری مسلمانان و توجه دوباره آنان به قرآن، در هراسند، تا بتوانند راه های پیشرفت مسلمانان را ببندند.

منابع:

۱. آکوریکه، جیمز، انقلاب مسیحی، ترجمه مدی حقیقت حواء، نشر قمیوس، ۱۳۸۱.
۲. حجتی، سید محمد باقر، پژوهش در تاریخ قرآن کریم، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۳، ج هفتم.
۳. حرشاهی، بهالدین، قرآن پژوهی، انتشارات ماهید، ۱۳۷۶، ج دوم.
۴. دورانت، ویل، تاریخ تمدن، گروه مترجمان، نشر فرهنگ، ۱۳۷۵.
۵. وهنمای، سید احمد، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، ۱۳۷۹، ج اول.
۶. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، نشر امیرکبیر، ۱۳۶۳، ج اول.
۷. لوگوف، روشنفکران در قرون وسطا، ترجمه حسن افشار، نشر مرکز، ۱۳۷۶، ج اول.
۸. وات، مونتگمری، تأثیر اسلام بر اروپا قرون وسطا، ترجمه عبدالمحمدی، نشر پژوهش، ۱۳۷۸.
9. Clercke, Peter, *New religions in the Global Perspectives*, Rutledge Publication, UK, 2006.
10. Courville, Mathieu, *the Next Step in Studying Religion*, Continuum International Publishing Group, UK, 2007.
11. Herling, Bradley, *Study on Religion 1*, continuum International Publishing Group, UK, 2007.
12. Carrette Jeremy, *Religion and Critical Psychology*, Ruutledge Publication, US, 2007, p: 163
13. Wansbrough, John, *Quranic Studis*, Prometheus Books, Us, 2002.
14. Young, Caroline, *Spintuality and Health*, J&B Publication, US, 2003.